

УДК 327.82:341.71/72
DOI: 10.46493/2663-2675.32(1).2022.32-35

Алла Гуменюк*

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова
02000, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

Alla Humeniuk

National Pedagogical
Dragomanov University
02000, 9 Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine

Республіка Кіпр – країна активного дипломатичного життя The Republic of Cyprus is a Country of Active Diplomatic Life

Коли 2003 року мого чоловіка, Бориса Івановича Гуменюка, вперше було призначено Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Кіпр і ми готувалися до цього відповідального відрядження, я розуміла, що на нас чекає нова сторінка в житті – з якісно іншими викликами, ризиками, випробуваннями. Однак, доки власне відрядження не почалося, я навіть не уявляла, наскільки та сторінка виявиться барвистою, багатою на переважно позитивні емоції, щедрою на знайомства з цікавими людьми... Наше відрядження загалом тривало майже дванадцять років: з 2003 по 2007 рік і потім знову Республіка Кіпр – з 2012-го по вересень 2019-го.

До відрядження я вже мала досить скромний, так би мовити, дипломатичний досвід: працювала в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка на посаді наукового співробітника, в 2000 році захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, на кафедрі міжнародних організацій та дипломатичної служби, вела семінарські заняття з такої дисципліни, як дипломатичний протокол та етикет, з інших спецкурсів. Все це – в межах навчальної програми, зокрема, кафедри та в рамках загальної навчальної програми відділення «Міжнародні відносини» – послідовно вело студентів академічними стежками до майбутнього фаху – «дипломат», «спеціаліст з міжнародних відносин».

Був ще один момент, який додавав мені певності. До закордонного відрядження мій чоловік був ректором Дипломатичної академії при МЗС України. Відповідно до посади він значився у так званому протокольному спискові. Тобто його (як правило, зі мною, дружиною) запрошували на дипломатичні прийоми, які влаштовувалися численними дипломатичними представництвами з нагоди національних свят, на інші протокольні заходи. А разом з цим – запрошення від президентів України з нагоди святкування чергового Нового року, Дня Незалежності. Подібні заходи проводилися міським головою Києва тощо. Крім того, я стала

членкинею жіночого дипломатичного клубу, який проводив цікаву роботу, співпрацюючи насамперед з Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв на чолі з її незмінним генеральним директором Павлом Олександровичем Кривоносом. Влаштовувалися подорожі по історичних пам'ятках, я б сказала – по сакральних місцях України. Завдяки таким екскурсіям іноземні дипломати, їхні дружини, з одного боку, краще пізнавали нашу культуру, ментальність, осягали багатство народних традицій, а з іншого – це давало можливість у неформальній обстановці контактувати з висококваліфікованими представниками іноземних держав, зав'язувати з ними дружні взаємини, а відтак – пізнавати культуру, історію, кулінарні особливості їхніх регіонів, що, як відомо, в дипломатії відіграє далеко не останню роль. Недарма останнім часом до специфічних галузей дипломатії, крім військової, економічної, культурної, релігійної тощо, все частіше відносять і кулінарну дипломатію. З цього приводу раджу неодмінно прочитати надзвичайно цікаву книгу відомого українського дипломата О.С. Сліпченка «Дипломатическая кухня»¹, яка переконливо доводить, що така «галузь» дипломатії справді існує як доповнення до класичної, всеохоплюючої дипломатії і в умілих руках може бути дієвим інструментом.

Ось з таким теоретичним і практичним набутком, я, як дружина Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Кіпр, розпочала свою «жіночу дипломатичну» діяльність. Після вручення Борисом Івановичем вірчих грамот і перших протокольних заходів, які влаштовувалися Президентом Республіки Кіпр у Президентському палаці та у дипломатичному корпусі в Нікосії, де я завжди була з чоловіком, почали з'являтися перші паростки спочатку офіційних контактів з дружинами послів з різних країн, представлених на острові. Деякі з цих контактів згодом переросли у справжню дружбу, яка триває і до сьогодні. Насамперед хочу пригадати такий епізод. На прийом, який відбувся увечері 1 січня 2004 р. в Президентському палаці з нагоди

¹Сліпченко А.С. Дипломатическая кухня: художественно-документальное издание. Киев: Генеральная дирекция по обслуживанию иностранных представительств, 2015. 493 с.

Стаття надійшла: 06.12.2021, Доопрацьовано: 04.01.2022, Схвалено до друку: 05.02.2022

Рекомендоване цитування:

Гуменюк А. Республіка Кіпр – країна активного дипломатичного життя. *Зовнішні справи*. 2022. Т. 32, № 1. С. 32–35.

*Відповідальний автор

Нового року (Борис Іванович вручив вірчі грамоти 22 грудня 2003 р.), ми вже були запрошені як повноправні члени дипломатичної кіпрської родини. В очікуванні підходу до президента Тассоса Пападопулоса, згідно з протоколом, як новоприбулі, ми замикали досить довгу вервечку з дипломатів з подружжям (я і гадки не мала, що колись мій чоловік досягне посади дуаена дипломатичного корпусу, і ми цю вервечку три роки поспіль будемо очолювати в цьому ж Президентському палаці). І тут до мене підійшла симпатична білява жінка з очима бурштинового кольору: «Давайте знайомитися. Я – Людмила, дружина Яноша Кішфалві, Надзвичайного і Повноважного Посла Угорщини, родом з України, з Умані. Welcome to Cyprus». З цього розпочалася наша багаторічна дружба, яка триває і сьогодні, – попри відстані, ковіди ми постійно на зв'язку.

Кішфалві – унікальне подружжя. Янош – угорець, наприкінці 60-х – у першій половині 70-х рр. навчався у Києві, випускник Політехнічного інституту. Студентом встиг не тільки здобути капітальні знання з обраного фаху у славновісному політеху, а й познайомитись з уманською красунею, яка навчалася тоді в Інституті легкої промисловості. Одружилися, поїхали до Угорщини. Янош зробив блискучу кар'єру – від інженера до шефа дипломатичного протоколу тодішнього очільника Угорщини Яноша Кадара. Після розвалу соціалістичної системи остаточно перейшов у дипломатичну царину. Був послом Угорщини в Україні, Норвегії і нарешті у Нікосії.

Так розпочалися перші формальні і неформальні дипломатичні контакти. Якось так сталося, що відразу дружні стосунки зав'язалися і з дружинами послів Словаччини і Чехії – пані Лючією та пані Вірою. Такі ж взаємини склалися і між нашими чоловіками. І це сформувало, як жартував Борис Іванович, молекулу Вишеградської групи всередині Республіки Кіпр.

Почали разом проводити дозволя, відвідувати культурні та спортивні програми. Це все допомагало мені адаптуватися до нових обставин, при звичаїтися до свого нового соціального статусу. Таке плавне входження в дипломатичний корпус Республіки Кіпр, в його жіночу частину, звичайно, мене тішило і допомагало впевнено почуватися на всіх офіційних заходах. Моє вростання в кіпрську реальність давало нові імпульси, які призводили до знайомств з представницями кіпрської політичної та ділової еліти. Мої колежанки – дружини послів Угорщини, Чехії, Словаччини – люб'язно представляли мене дружинам міністрів, депутатів, знайомили з представниками бізнес-середовища. Й оскільки практично всі вони мали непідробний інтерес до України (як до політичних подій, так, скажімо, і до більш приземлених, побутових аспектів нашого життя), то швидко кількість моїх нових знайомих зростає в рази.

Природньо, що їх тоді цікавила Помаранчева Революція, майбутнє України в результаті її звернення, економічний стан нашої країни, рівень життя, ціни на продукти харчування і багато-багато іншого. І я, дружина

першого посла-резидента України в РК, тобто і як перша офіційна українка, повинна була давати вичерпні відповіді. І це було нескладно, тому що це була рідна матерія. Мені було втішно розповідати про Батьківщину, про українців, про їхню національну відданість свободі, про миролюбність, про нашу працелюбність та історичні звичаї, про тверді наміри побудувати вільне, заможне, демократичне суспільство з невід'ємною належністю до європейських духовних, культурних, правових та політичних цінностей.

Втім, щоб ще успішніше зануритися в кіпрську громаду, бути адекватною відповідно до рівня моїх нових колежанок, потрібно було не менш глибоко знати історію Республіки Кіпр, її яскраві сторінки і болючі точки, знайомитися з народними звичаями та традиціями, тобто опановувати менталітет народу, серед якого проходило наше службове відрядження. Ще готуючись до відрядження, я назбирала чималу бібліотеку як науково-історичної, так і популярної літератури про цю чудову країну. Дещо ще до прибуття в Нікосію встигла прочитати. Правда, визнаю, досить поверхово. Але, щойно ступивши на землю цієї середземноморської держави, зрозуміла, що все треба починати спочатку і пройти цей курс ґрунтовно.

Цей процес тривав так чи інакше протягом всього терміну відрядження, але особливо цікавим та інтенсивним він був перших півроку. Адже одна справа читати, наприклад, в туристичному довіднику про якусь закордонну пам'ятку, перебуваючи в Києві, зовсім інша – коли ти на власні очі бачиш велич Кіккського монастиря, однієї із найвідоміших святинь світового Православ'я, де зберігається одна із трьох ікон Божої Матері, написаних Святим Лукою ще за життя Богородиці. Одна справа читати про трагічні події на острові влітку 1974 р., коли в результаті військового вторгнення Туреччини майже 40 % території було окуповано збройними силами північного сусіда, інша справа дістати ексклюзивну можливість разом із своїми колежанками пройтись екскурсією по так званій «зеленій зоні» – смузі, яка ділить зокрема і столицю Кіпру Нікосію навпіл; спостерігати наслідки спричиненої виключно переплетінням політичних чинників війни між двома – грецькою та турецькою громадами; побачити спорожнілі, за багато років пророслі деревами і кущами будинки, вілли, крамниці німих свідків того безчинства (докладніше про це раджу прочитати у книзі Michael Attalides «Cyprus. Nationalism and International Politics»¹. Все це допомагало зрозуміти греків-кіпріотів, особливо тих, хто отримав статус біженців, тих, хто свого часу змушений був практично протягом доби полишити свої помешкання, будинки, сади, родинні цвинтарі і примусово переселитися на південь за розділову смугу. І таких на Кіпрі виявилось майже 200 тисяч, тобто постраждала практично кожна п'ята кіпрська родина. Яка до болю знайома ситуація, як тісно збігаються історичні та геополітичні обставини! Якими небезпечними бувають іноді «північні сусіди»!

Паралельно з процесом поглибленого вивчення

¹Attalides M. Cyprus. Nationalism and International Politics. Wiesbaden: Harrassowitz, 2009. 226 p.

історії Республіки Кіпр, зануренням у перебіг сучасних процесів, зав'язуванням численних дружніх відносин мені, як і кожній дружині посла, доводилося брати участь (іноді «керівну») у виконанні так званих жіночих проєктів. Насамперед це торкалося організації проведення прийомів, які відбувались як у приміщенні нашого посольства, так і досить часто в посольській резиденції. Я відчувала колосальну відповідальність насамперед з огляду на формування меню: хотілося вразити гостей найкращими українськими стравами, а до традиційних славнозвісних вареників та житнього хліба з апетитним шматочком сала – додати чогось оригінального, раніше, на мою думку, незвіданого. Тому ми частували гостей нашими регіональними родзинками – гуцульським баношем, подільськими голубцями, чернігівськими дерунами тощо. До речі, щороку наприкінці травня – на початку червня у жіночому дипломатичному клубі організовувались International Buffet, і кожна жінка мала принести якусь страву. Одного разу я принесла салат «Пікантний», який мене навчила готувати моя мама: інгредієнтів багато: чорнослив, сир, цибуля, буряк, яйця, картопля, морква тощо. Після того ланчу довелося відповідати на десятки прохань дружин послів та нових кіпрських приятельок поділитися секретом приготування маминого салату. Я це з радістю робила. І кожного разу, коли ми когось запрошували додому, запитували: «А твій салат буде?»

Ще однією важливою справою, до якої мене залучив чоловік і яка стала важливим етапом в моїй «дипломатичній» роботі на Кіпрі, була участь у створенні української громади на середземноморському острові. Ще під час нашої першої каденції на Кіпрі у 2003–2007 рр. ми познайомились із багатьма нашими співвітчизниками, переважно жінками, які постійно мешкали на Кіпрі. Хтось із них ініціативно навідувався до щойно відкритого українського посольства просто так, аби заявити про своє існування і якимось чином хоча б у такий спосіб доторкнутись до Батьківщини; хтось звертався з конкретними питаннями до консульського відділу посольства на предмет видачі, легалізації різного роду документів і водночас виявляв бажання стати на консульській облік тощо. Таке спілкування з нашими громадянами дало можливість співробітникам посольства з'ясувати, скільки громадян України взагалі проживає на Кіпрі, більш-менш дізнатися про те, як вони живуть, чим займаються. Звісно, що такого завдання (саме як завдання на виконання відповідної вказівки Центру) наша амбасада не ставила, всі ці факти виявлялися самі собою: люди розповідали про себе, про тих, кого вони знали у віддалених містечках і селищах, залишали при цьому свої координати. І це мало своє велике практичне значення. Саме завдяки такій базі даних, яка складена самими громадянами України на Кіпрі, вдалося вдало провести вибори на нашій закордонній дільниці, виборча комісія якої повинна була складатись, згідно з законодавством України, виключно із таких незалежних громадян України, не причетних до державної, в даному випадку – до дипломатичної служби. Посольство повинно було тільки створити необхідні умови для проведення голосування.

Створення першої виборчої комісії дало поштовх,

щоб ближче познайомитися з українцями на Кіпрі. Виявилось, що на той час на острові постійно проживало 2–2,5 тисячі громадян України. Переважно це були жінки, які свого часу вийшли заміж за громадян Кіпру, створили спільні родини і переїхали жити в РК. Із зазначеної кількості їхня частка складала приблизно 70–80%. Решту громадян України можна було поділити ще на три групи.

Перша – це українські фахівці, в основному айтішної сфери, які, маючи постійне або тимчасове право на працевлаштування, працювали в різноманітних міжнародних або українсько-кіпрських компаніях, деякі із них працювали (і досі працюють) на досить високих посадах в банківсько-фінансових структурах Кіпру.

Друга – це приблизно півтори сотні студентів із України, які навчались у вищих навчальних закладах Кіпру (Університет Нікосія, Кіпрський університет, Європейський університет, Відкритий університет).

Третя група – найпроблемніша. Це так звані нелегали, які працевлаштовувалися на Кіпрі на сезонну роботу через різні «сірі» і навіть «чорні» схеми найму – від важких сільськогосподарських робіт під палючим сонцем до сумнозвісних видів робіт «в різноманітних розважальних закладах».

Звичайно, загальну атмосферу створювали перші категорії громадян України. Відповідно до своїх можливостей і здібностей, знань та амбіцій вони так чи інакше просуvalи на острові ідею українства.

Так, спочатку це виявлялося у мінімальних масштабах, фактично в межах родинного кола. Однак я переконана, що коли перша українка вперше приготувала смачний борщ для своєї родини, а на Різдво подала на стіл кутю з горіхами, медом та запашним узваром, перші кіпріоти, котрі все те скуштували, потроху почали усвідомлювати, що є така країна – Україна. Але це так, принагідно.

А якщо серйозно, то під час нашого першого перебування на Кіпрі серед громадян України не виявилось «критично необхідної маси», з якої б сформувався актив для запуску механізму створення української громади, її юридичного об'єднання і відповідної інституціоналізації державними структурами Республіки Кіпр.

Інша справа – друге наше відрядження у 2012–2019 рр. На острові мешкало вже понад 4 тисячі громадян України. Серед них виявилися люди з активною життєвою позицією, і для них створення і проголошення офіційної української громади стало пріоритетом в їхніх життєвих планах. Із вуст чоловіка я стала частіше чути прізвища Тетяни Мартиненко, Надії Царенко, Лариси Калініченко... Остання якраз і стала тим двигуном, який дав поштовх всій організаційній роботі і врешті-решт привів до утворення 2017 року української громади під назвою «Товариство українсько-кіпрської дружби».

Корінна киянка, дружина німецького бізнесмена Штефана Нольте (до речі, президента кіпрсько-німецької бізнес-асоціації при Торгово-промисловій палаті Республіки Кіпр), Лариса виказала неабиякі організаційні здібності, щоб довести справу до кінця. Наскільки я розумію, головною проблемою було не стільки написання статуту цієї громадської організації, виготовлення

печаток, проходження інших рутинних юридичних процедур. Важче було знайти спільну мову з різними членами української громади на Кіпрі, які часто-густо сповідували протилежні політичні погляди. Але завдячуючи дипломатичним талантам, вмінню домовлятися і знаходити компроміси мети було досягнуто.

Приємно згадати, що під час урочистого заходу, коли було проголошено народження і початок діяльності (15 травня 2017 р.) нашої громади, де були присутні члени офіційної делегації з України на чолі з міністром фінансів Олександром Данилюком (у справах в ці дні перебувала на острові), представники дипломатичного корпусу, десятки кіпріотів – активних прихильників української держави, звучали слова вдячності і визнання заслуг на адресу першого президента української громади на острові Лариси Калініченко.

А далі розпочалася робота. Різноманітні заходи – дні українських страв, виставки українських художників, української сукні, концерти українських музикантів, проведення спільних днів відпочинку із залученням багатьох родин кіпріотів, коли поряд з кіпрськими музичними творами звучали українські мелодії і далеко за обрій линули звуки української чарівної пісні. Звичайно, що до усіх цих заходів залучали і мене, всіх співробітників посольства, і в тій частині, де потрібна була моя допомога, я завжди її з готовністю надавала. Я розуміла, наскільки важливим є елемент єднання, співпраці між офіційним українським представництвом на Кіпрі, тобто посольством, і громадою. Я впевнена, що кожен відчув, як після перших спільних заходів (до речі, дуже вдалих), зорганізованих громадою за участі посольства, почуття нашого єднання, нашого спільного українства зростало в рази, додавало ще більшої гордості від того, що ти – представник великої, авторитетної європейської держави, яку знають і шанують у світі.

Моїми друзями на Кіпрі, точніше – друзями всього посольства стали унікальні подружжя Мері і Саввас Савва (представники грецько-кіпрської громади) та Олена і Огюн Олай (представники турецько-кіпрської громади острова). Їхня унікальність у тому, що Мері і Саввас свого часу вчилися у Львові, закінчили медичний університет, там познайомились і одружились, їх навіки з'єднала українська земля. По поверненню додому зробили блискучі кар'єри, завдячуючи своїм талантам та знанням, здобутим в українському ВНЗ. Саввас – провідний терапевт Кіпру, завідувач відділенням Центрального шпиталю, Мері – відома косметологиня-дерматологиня.

Щодо іншої пари, то представник турецько-кіпрської частини острова (невизнаної т. зв. Турецької Республіки Північного Кіпру) Огюн Олай теж навчався у Львові, в тому ж медичному університеті (правда, значно пізніше, ніж Мері та Саввас). Там же у Львові познайомився з файною львів'янкою – Оленою, одружився і повернувся додому – на північ острова. Огюн теж зробив блискучу кар'єру. Він один із найкращих офтальмологів Кіпру (його запрошують в екстрених випадках на консультації і для проведення операцій і на південну частину острова). Гарна, міцна родина, двоє синів, які не раз відвідували Львів – своїх дідуся з бабусяю – Олениних батьків і категорично заявляють: «Хочемо жити в Україні,

точніше в Карпатах». Я їх розумію. Так от унікальність у тому, що до створення громади «Товариство українсько-кіпрської дружби» ці подружжя, проживаючи на відстані максимум 10 км одна від одної – Савви в південній частині Нікосії, а Олаї за розділовою смугою в північній, навіть не підозрювали про існування одне одного. Залучення до життя і діяльності нашої громади сприяло єднанню і дружбі цих двох кіпрських родин. Останнє зайвий раз довело: кіпрська проблема поділу острова лежить не в площині міжетнічних, міжконфесійних суперечностей, а глибоко в політичній, тобто штучно створеній сфері.

Можна було б ще написати про діяльність нашої громади, про її активних членів – Тетяну Арістодему, дружину Почесного консула України в Пафосі, Тетяну Іваненко, Наталію Семеу, Сашу Левіну, Марію Попову і багатьох-багатьох інших.

Не можу не згадати і про мою улюблену подругу, представницю нашої громади на Кіпрі, українку з Дніпра – Юлію Камеріс. Як на мене, то своїм сумлінням, працездатністю, вмінням знаходити спільну мову з будь-яким опонентом вона являє собою взірць української жінки, жінки-дипломата. Офіційна кіпріотка, вона залишається в душі українкою, турботливою донечкою своїх батьків та сповненою почуття відповідальності за виховання своєї доньки Валерії і онука Миколая (Ніколаса). Юлія дуже працелюбна людина з неймовірно відкритою душею.

Завершуючи нарис про мій невеличкий, але конкретний досвід дипломатичної роботи в якості дружини посла, наважусь зробити кілька узагальнень, можливо, навіть рекомендаційного характеру.

По-перше, поза всяким сумнівом, роль дружини в кар'єрі чоловіка будь-якого фаху критично важлива. Що ж до ролі дружини посла, дипломата будь-якого рангу, то ця роль зростає в рази. Адже те, як ти володієш правилами дипломатичного протоколу та етикету, як вмієш підтримувати розмову і зав'язувати контакти з відповідними особами в країні перебування, так по тобі судять, по великому рахунку, про всю Україну, про її жіноцтво. Я не хочу нікого образити, але, якщо, скажімо, дружина директора школи чи головного лікаря може з'явитися на людях у сукні, яка не зовсім доречна в даній ситуації, чи допустити якийсь ляп у спілкуванні з колегами, то цей ляп там і залишиться; будь-яка помилка дружини посла набагато масштабніша, а отже жодні ляпи неприпустимі.

По-друге, крім правил протоколу та етикету, необхідно мати ґрунтовні знання з історії і сьогодення країни перебування, знати про її вразливі, болючі точки, щоб бути готовою до належного рівня обговорення будь-яких питань з представниками приймаючої країни.

І, по-третє, потрібно любити свою країну, бути активною у відповідному дипломатичному середовищі під час закордонного відрядження чоловіка, при цьому добре знати історію, культуру, мистецтво України, щоб розповідати про них в далеких і близьких країнах, говорити правду про події в своїй державі, знаходити нових друзів, що зрештою наповнює статус дружини посла глибоким смислом і почуттям, що і ти приносиш користь державі.